

239694



М.ГОРЬКИЙ

АРХИП ОВГН БОЛН ЛЕНЬК

VLKSM-n CK-n DETIZDAT ★ 1937

ALBUM

more space
and
will have

the
TODAY AND TOMORROW



BAH BOLN DUNDIN NASTA KYYKDIN DEGTR

Өвк еек Архипин
боң түүнә аң Ленъ-
кин күçр түргү вәэлгни
туск тууз.

Рассказ о тяжелой
жизни деда Архипа
и его внука Ленъки.



MAKSIM GOR'KIJ

ARXIP ØVGN BOLN LENЬK

*Xalъmg kelnd orçulsny
INZIN LIZ*

Zurguálnы zursny
B. DEXTEREV

CUG SOJUZIN
BAHÇUDIN LENINSK KOMMUNISTIČESK NIICƏNƏ
CENTRALN KOMITET
BİÇKN KÜYKDIN DEKTR HARHAÇ
MOSKVA ★ 1937 ★ LENINGRAD

PLASMA



239694

Parom irxinъ kylahed ergin syydrt xojurn, vijsinnъ eegyr gyyzex Kuvanъ holin xurdn, botxagta dolsga hae-xed xelahed kevtchav, Lenk yrglед untv. Ovk ecknъ өrc چeeznъ evdад, untz çadxsh. Bytnig — şar zyste hazras tedne cucrsn akçildsn cokcs әre ilhrz, xojr biçkn baran bolz yzg-dexnә. Zug negnъ elәed, naatknъ nevçk biçkn. Muursn, ncrnd çiisn boln şorata çiresinnъ dyrşpъ tedne xar kyrn xovcdin zysnlәnъ mel әdl.

Xardhr ut jasn bolsn Arxip evgnә cokc, erg ucn xojran xoornut ut nәrxn şar syydr bolz bәesn elsn deer, kendlн sunad-kevtne. Ovgnә xavrhdnъ sur bolad sunad Lenk yrgl-zәnә. Lenk biçkn kyyrg өngtә; ymscn mu xovctahan negl ter holin dolsga daxad elsn deer irz tussn kөksn әgrsn modna өngtә evgnә tasrsn adruta butin өngtә.

Ovgn, haran şanaldad өndehed, holin tendk, narar asxgdsn boln tazrxahar, biçk-biçkn şagşg modd urhsn, am xәlev; ter moddas parom, xar xongşaran bultalhad, harç aasna. Holin ter xazu xaksu, undbvrta bәediltә. Xar — bor dyrstә xaall holin amnas kөdә xәlez harna; ter xaallh, jamaran gikv, jir neg zysn hoo, xaksu undbvrta өngtә.

Ovgnә ulan moka nydn çapq-çapq giged çirmәd bәenә. Çilvrtә ut uudvrit tyynә ik xurnyasdar dyyrsn çirәnъ negl kөşz odsn dyrstә. Aman hararn bөglәd, eөren bәesn aican xәlen bәez, tasrhan ugahar xapňahad bәenә.

Өвгнә ханъадың сөөлікә болы хаксы, зовнгта, тегәд өвгиг hazras өндәлхәд, ныпнәспүй ик дусал нылымс harhad вәәнә.

Arxipin ханъалы болы elsәр шурзңнен dolsganas наңы en көдәд әәтә јүнн uga. En ик, кын, нарнад șatsn көдә, holin xoј am ezlz kevtнә. Zug çiki tend, kекшдин nydn әрә yzx hazrt, cahan hujr urhsn tegi altn tengs bolz өвклиә, tengrin xurc gerl tyynd mel tusln deerәспүй tuszana. Ter teegt hurvn modna өngtә baran xarlz yzgdnә, tedn zәrmәнән bahrsn, zәrmәнән ikdsn — өндрdsn bolz medgdнә. Tyn deerk ohtrhu болы ter ohtrhuhin bytәsn hujr urhsn teg, пәәхлн, өөдлн, urugşan orsn bolad вәәнә. Tigzәhәd gentkn cuhar gilvksn, cahan мәңгнә өngtә, көөт bulxz odna.

En cyvrz-çirldsn, gerltә өngtә көг, zәrmәнән holin mel ѕud amid hoozad kyrç irnә, тегәд ter caglarn en, tengrәs asxrzax, miңь en вијинпь zystә cevr nomhn holin dyrstә.

Iigәd orkala, en sonzlig es meddg Arxip өвгн nydәn арчад, dotran вијинпь tuskar үxa gyylgнә: en han-xalun болы көдә, mini көлдм yldsn çıdl-çinәhim avsnlарн әdl, mini nydnәем yzdg xarahinпь avx вәәдлтәл en.

Өвгнә endrk вәәдлнпь urdk-şidrәk вәәдләспүй cuharahasны ти bolsn bolz medgdнә. Darud ykz odn gizәх вәәdl вијеспүй harad вәәнә. Ykl gidgig jirin erk виš kycx zurcksn zurasn giz toolad tyynәs-әәз-хорз sanaçldg uga bilә, zygәr ykxlern yynd виš, xold, evrәппь harsn-tөrsn hazrt, ykx setkltә, taşr en biçkn açинпь tusk uxan چeezdnъ zovln bolad вәәнә. Lenкx xamaran odxmb? — gisn setkl orna.

En setkl өвгнә dotrlы өдrt kesg saamnz orad, onьdind orx bolhndan өвгнә چeezig үutбрulad, uxahinпь kiitrylәd, dotr вијинпь bytәhәd, вөөldcинпь xutxulad orkna. Tegәd ѕud miңь oda ger talan, Әrәsә tal, xәrx durnь kyrnә.

Bolv Әrәsә kyrtl jir xol. Tyynd kyrnә gikd jir xatu. Tyynd kyrtlәn neg hazrt, eskлә neg xaallh deer ykz odm вәәdлтә. End Kubапь ergnd huulъ huusn ulst şaldrmanar өгсхәнә; әмнә elvg — bajn, bolv edn ocl болы kyynd inәmmsg. Bijsnпь bajn төләдәn huulъ huuhaçnrt dur uga.

Nylımsndən çıiktərsn nydərn kevtsn aç kəvyhən xələzə-həd, adruta ects hararn arhulxnar tolhahinъ ilv.

Açpı nyyxləd əndəhəd ects boln torhn-kiilgər əvdəd cooxrdsn çirədnъ ulm ikdsn əngtə, gyn çenkr kersy nydərn əvkən xələhəd, şovhr xamr dork nimgn urlan kəndəhəd —

— Aaşnu? giz əvk-eckəsn surad, zəəln hararn nydndən kersg vərəd, narnı gerld gilvksn hol xələv.

— Uga, odaçı aaşxş. Zogsa wəənə. Juu kez zogszaximw tyynd? Kyn duudxşlm, tegəd zogsad wəədg bolxugov — gigəd Arxip, açnnъ tolhag iln wəəz, yrvəd kelv. — Ci kukan untad avbç?

Lenk, jahzax-kehzəxən es medylgcər tolhahan ergyz zalıçkad, elsn deer sunad sunıav. Tiigəd nevçk takçg wəəcxəv.

— Bi əəmz çaddg bolxpı, əəmx biləv — giz Lenk, nydən cirml uga, hol xələn wəəz kelv. — Əvrətə xurdn hol en. Manaknd iim hol uga. Jungəd adhad wəədv? Negl adhımta jumn kevtə, gyyhəd wəənə...

Tigzəhəd durnı uga bolsn dyrstəhər Lenk ergəd, us xələdgən uurv. Arxip nevçk uxa tuňhasn bolzahad kelv:

— Xələ, bi neg jum sançkuv. Xojurn bysmydən təələz avad zalıçkij, bi çamag kələşçnъ bysər booçkad vərəd wəəsv, a ci usnd orad əəm.

— Ja, wəg-ə!.. Həəhə jum sansımc! Alı en holin usn çamag çırz avç çadxı uga gizənç? Xojurn usnd unz odxvdn tegəd — gigəd Lenk erçməsn dyrstəhər əvkən kelv.

— Uj naadn uga ençpı tatac avç odx wəədlət! Xələhiç jamaran şyrytəhini... Xavrt bolxla dyyrəd delvrəd oddg bolzana — uj xələhiç yngig!.. Үynd xadlhın çign dala — muuxa jumb! Xadlhın en-zax uga ik! Lenkəd yg kelx durnı uga bolzax wəədlət, tegəd əvgnə ygd xəryd oğl uga, hartañ nevçkn şavr avçkad, tyygən atxad yyləd, xurhn zaagurn byrgyləd, tagçg gelihəd, kəşnhy əngtə cirətə suuna.

Əvkns açan xələçkəd, nydən byrlzyləd dotran neg jum sanzax wəədl harhv.

— Xələhiç, en hazr oda, bi hartañ avad yylxləm, xoosn

şora bolz odv, zug biçkin-biçkn bolad, nydnd ərəl yzgdm bolz odv giz Lenək yrvəd, çirldyləd kelv.

— Ne tegəd jaaxm bilə? — giz Arxip surn, xanъan vəəz nydndən meltəhəd harç irsn nylımsn hatcas açınn p gilisn xojr ik nyd xələv. — Jun gigəd vəənəç kukn? — giz kelsn deerən nemz, xanъadan nomhrxla, aşasın surv:

— Ja, jirdən — gigəd Lenək tolhahan nəəxlylv. — Jun gigəd vəənəç ginç? Jun gik bilə, en hazr jamaran ik! — gigəd hararn holin caad amn tal zanhv. — Jamaran dala jumn en hazr deer vəənə... Bidn xojsrn kedy balhsnd oduvdn! Dala! Uj əmtn — kyn jamaran dala!

Tigçkəd, evrənn p uxanapp uxtin p olz çadl uga, Lenək, end tendən xələhəd, dəkəd takçg bolz odv.

Əvgn bas nevçk takçg vəəzəhəd aç talan şaxlds giz nyuyxlçkəd, enkrəd kelv:

— Muuxa kersy jum epp! Ci mel cik kelvç — cuhar şora toosn... Balhsd çign, əmts çign, ci bid xojr çign — cuhar şora — toosn. Lenək, xəəmnp tıń, Lenək! çamđ surhuls əgxnp! Ik uxata kyn bolad eədləd ərlx biləç.

Əvgn açınn tolhag bij talan şaxad, tolhasan p ymsv.

— Zogsza — gigəd Lenək kəndrəd, əvkinn p arzhr həras, zuurldsn zəəln ysən sultxz avad, çanh duuhar en kelv: — Ci jun giz kelvç? Şora — toosn ginç? Balhsd boln cuhar?

— Oda burxn tiigz kesn jum jahnaç, kukn. Cuhar-hazr, a hazrin bijp şora-toosn. Taşr tyyn deer vəəx əmts cuhar yıldəd vəənə. İlm bolzana ençp! Tigəd kyn kədlimş kehəd keryl — cyygən uga vəəx zəvtə. Oda vi-çign udl uga ykn gizənəv... — əvgn yygən kelzəhəd zyrkp uxtalısn dyrtəhər iigz surv: — namag ugahar ci əldərən odnaç tegəd?

Əvkinn p en yygig Lenək kesg dəkz songsndan, esvgohar onýgan egl uga, taksgar xazu talan ergəd, amndan biləng avad, arhul tyygən zəzlv.

Zygər əvgnd bolxla en onydind sedkldnp jovdg, zovahad vəədg ter.

— Oda jungad takçg vəəhəd vəənəç? Namag ugahar,

сәәхп иньгм, jaaxmç ginəv? — giz Arxip, аç talan kecs gigəd arhulxnar, хапъан вәәз, surv.

— Kelləlxn ви — giz Lenъk durta — durgo xojrin zaagur keln, өвк eck talan nydnəппь bulngar xələv.

Lenъkd en kyyndvr es taasgdgin neg uçrпь — en kyyndvr onъdind giltə cyygəhər təksdg вәәsmn. Уkləп eerdzəxin tuskar өvgn kesgtən kelv. Lenъk tyryləd onъgan өгəd songsv, tiim cag irxig sanad әәhəg çign odna, цыльад çign, odna zygər udand tiigə вәәз cucrsn — cekrsn вәәdl harhad өvgnə kelsig sonhsl uga evrəппь dotrk setkl uxand avlgdна. Өvgn, вијən es songszaxinъ medçkəd, uurlad, өөлңhy tathta kesg yg kelnə: Lenъk өvkдən dur uga, өvkinnь xamg kilmzig kerglxş, namag darunь ykxlə ci Lenъk amrn gizəx вәәdlətəc — giçkəd caarandnъ kelv:

Ju kelləç? Ci odaçn hərhtəlc, evrəппь вәәdl — zirhlən medz çadxşç. Öda kedytəvç? Arvn negtəç. Thəd uga xatmlç, kedlmış kez çadş ugaç. Xamaran odxmç xәәтпь? Sən uls dənnx giz sanzanç? Çamđ məngn вәәsn bolxla, ter dəп bolx bilə — ternь ter. Huulъ huuna gitgçpь çamđ viş, nam өvgn nand çign әmtəхn viş. Kyn bolhnd mərgəd, kyn bolhnas surnaç. Çamđ uurlcxah, çamag cokcxah, çamag kөecxəx. Huulъ huuhaç kyyg kyynd toolcxana bolhnç? Tiigz tooldg kyn uga! Arvn zil delkə ergz jovnav — mednəv vi. Thdmgin tasrxag miňhn arslngd toolcxana. Neg ərvz uga jum өgklərn, nə oda taralıngin yydn vijdən sekwdx giz sanna! Thgnəlm, tyynəs ikər ju kekv giz sanzanç? Içrən nevçk bahrulxar өgçxəpə, xәәтпь; xarmnad sananъ zovad viş. Çamđ ədmgin neg viçkn tasrxha xajad ogçkxlə, terynə vijdən idxdnъ içr bah bolzana. Catxlı kyn — an met bolzına. Tegəd əln kyyg təryc xarmnış uga bolzana. Catxlı əln xojr — bij vijdən xortd bolzana. Tedn onъdind neg-negnəппь nyndnd xonc bolzana. Tegəd çign tedn neg-negən xarmnz, neg-negnəппь setkl medz çadş uga.

Өvgn өellhn uurllhndan çanhrsн — əmdrsn bolad irv. Urlnь çiçrəd, kəkşn xojr nydnъ ulan surmsg dotran çapg-çapg kəndrəd, xarñhu çirədnъ вәәsn xurnbasndnъ ulm ikdcxəsn bolad вәев.

İim bəədlətə bolxlanı Lenşkin duvnp uga bolad, tegəd nevçk, juunas gikv, əəsnp kyrəd odna.

— Xərgn çamas surzanav: delkələ jaaxvç tegəd? Çi — xatml biçkn kəvynç, a delkəçn — dokşn an. Ter çamag şud zalıgçkxm bolzana. Bi setklərn bolxla zalıgulş uga sanatav. Bi çamdan durtalm, xəəmtp mın! Çi mini xələsn hancxn açmç. Çamd nanas nanp taldan kyn ugalm. Bi-jahz ykxx tegəd! Çamag hançarahaçın yldəz ykz bolş uga. Tengr burxn! evrənnp muxladan jungad, juuni üçrar es durta bolşmc?! Nand əmd bəədg arh tasrad irv, ykz bas bolş uga, jungad giklə yrn bəənə, tyyg arnxdx kergtə. Evrənnp... kəkşn... har deerən... dolan zil xadhlz eskləv... Burxn, dən bolxncn nand!

Əvgn noxaşlz suuçkad, dagzqnsn xojr əvdg xoornandan tolhahan bulad, birklyləd uulv.

Hol adhmata əngtəhər caaran, hazrin zirtn tal gyynə, əvgnə birkəd uulbhig əəhərn darxar sedzəx bəədləhər, ergən cokz şuugna. Uyln uga ohtrhu şatml xalı asxad, vətxagta tolşgana yymətə şuuga takçg songsad, çyykərz inənə.

— Bolz, biçə-uuł, aav! en tuskar cugtaharnp bidn kyynd-ləlxn. Geedrxn — ykxn ugav! Trəxtrt esklə pən pən çign tiim kədləşt orz çadxv, — giz Lenşk modırun şyrytə duuhar, əvk eck talan cirəhərn ergəd kelv.

— Alışkm bolzana... — giz əvgn, nyılıms asxrulad uułp bəəz kelv.

— Alxn uga çign biz. Ne kemr es alxla jahnaç! Tegəd jaax? Kyn bolhnd avgdl uga bəəhəd bəənəv! — giz Lenşk, nevçk əədən avgtahar, zəvər omgtahar kelv.

Tigçkəd Lenşk darunp zəəlrəd dün p uurç odçkad, arhul kelv:

— Es giz şud xurld odnav...

— Kemr xurld odxla! — giçkəd əvgn sanaldad, nyixləd əmdrsn bəədl harhad, dəknəs agdihəd, kəşəd xalňahad harv.

— Paro-o-om! Paro-o-om! gisn dun gentkn ahar dogdulsn bolad odv.

Arxip aç kəvytəhən, əərən bəəsn mişgən boln moddan avad bosxav.



Əvgən kəvyn xojr, tolhabəsn maxlasan taç məltiz avxəçkad, ekəldəd gekəd
mərgçxəv.

Zaagad-zuugad şixtnəd neg xozlg tergn elsn deer harad irv. Tyn deer neg xazg, coxdz ymssn ik saksg maxlata, „giidb“ — gigəd xəəkrxər beldəd, aman aňhahad ahar xavlad, jirin çign ik çeezən ulmar ikdyləd, beldəd avçksn zogszana. Cusn dyyrsn nydnəsnpı avn eklsn, xar aramkin əngtə xar saxl dundnbı cahan şyddnbı cəs-cys gildv. Tovçpı tələtə, kiilgin canı narnd şatsn cokcnpı algtrz yzgdnə. Maxta xonhr mərnələ ədl ik cokcasnpı, xozlginnı şıintə ik təgəsəsnpı çiigin, ik çidlin ynr harsn bolad vəənə.

— Giidb! gej!.. gej!.. — gigəd xəəkrv-en.

Övgən kəvyn xojr tolhahasn maxlasan taç məltliz avxşaçkad, əkəldəd gekəd mərgçxəv.

— Mend vəəcxənt! — giz kelçkəd, en xasg, holin tendk teltrəs ərə kəndrəd bultahad məlkəd harç aaşsn parom tal xələçkəd, xazudan vəəsn huulb huuçnrig — „Tadn Ərəsəhəsvt?“ — giz surad, siltəd, nydən avl uga xələv.

— Tendəsvdn, xəəmtpı! — giz Arxip, xazgt gekn, kelv.

— Tend, tanaknd əmtn əln jumnj? — giz surçkad, xazg xozlgasn hərədz vuuhad, xozlgtan neg jum tatad — tylkəd çiklsn bolv.

— Aralızna vijpı çign xarhnz ykzənə — giz əvgən kelv.

— Xe, xe! Aralızd çign ykzənə? Tiklə tas jum yıldəl uga cuhar idcxəçksn bolzaxugov? Əvrtəhər idcxadgzlt. Tadn kədlimş kexlərn andn muuhar kecxədg bolxugovt. Jungad giklə səənər kədlxlə, xarhnlnı çign uga bolx bilə.

— Yynd, xəəmtpı, erkn uçrnpı — hazr. Hazr urhc harhgəz əgxş. Hazrig bidn şimçksn bolzanalm.

— Hazr? — giz xazg tolhahan sazv.

— Hazr oňıdin urhc əgxm bolzana, ter tələdənən kyynd ter əggdsmn. Hazr bişl, a harmud — giz kel. Harmud mu. Harmud sən bolsn xəən çoluna vijpı çign urhc harhz əgx. Parom kyrç irv.

Ulan cirətə xojr əvrətə vəədlətə xazg, kəşyn-kydr kəlmədərn paromin pold tulz çivtxləd, şixtnyləd tyyg holin amn tal şaxad zogsaçkad, barzəcta sn vədyn xaolsig xajçkad, neg negən xələldəd, şuukrldad sogıldcxav.

— Xalunj? giz xozlgta irsn xazg, mərən zolaharn parom tal kəndəhəd, haran ik maxladan kyrgəd, surv.

— Ee, juuhinъ kelxv! giz paromin xojr zaluhin negnъ xəryd əgçkəd, şalvurinnъ xavtxd haran bulxulz dyrəd, xozlg tal eərdəd xamrarn daxulz xələhəd, gynnər sanaldad kiihən avb. Naatkən paromin pol deer suuhad, xərgyləd hosan təəlv. Atrxip əvgən boln Lenək paromd orad tyynə xongşar tal ekəldz gekcxəçkəd, xazgudig xələldcxəv.

— Ne, jovzanavdn! giz xozlgin ezn dokja əgv.

— Aj ci, uux jum avç jovxşj? — giz odak xozlg ergylz xələzəsni surv. Tyynə nəkdən hosan təəlbəckəd, nydən çopilhəd hosnannъ tyrə dotrkinъ xələv.

— Jumn uga. A jun vilə? Kumvanıd usn bahj?

— Usn! Usna tuskar kelzəxşiv...

— Aa, haşun usna tuskarj? Uga, tiim us avç jovxşiv.

— Oda tyyg jahad es avç? — giçkəd, odak surzəsn kyn paromin pol xələhəd, uxa tuňhasn bəədl harhv.

— Ne-ne, jovzanavdn!

Xazg haran nyləmstz avçkad olsan hərtan avb. Xozlgin ezn tyynd dən bolv.

— Ej ci, əvgən, jungad es dən bolzaxmç? — giz, hosnalrn zuurldzasn xazg, Arxip əvgənəs surv.

— Xamanъ nand arh bəəx vilə, xəəmtpy! — giz əvgən tolhahan zaalın bəəz ersn — egznəsn duuhar kelv.

— Ne tana dən tednd kergətə çign viş, tedn vijsnъ çadcax — giz əvgnd or — əvdsn dyrstəhər, əvgig itkylgç bəədləhər, kelçkəd odak xazg, paromin pol deer nuhrad suuhad, tyynəsn kevtv.

Tyynə nəkdən zalxu əngtəhər enyg mu kelçkəd, tyyndən xəryd avl uga, kələrn çanhar palubd işkləd čivtxlv.

Holin usna ursld bəərərn cokulzax parom çicrəd dəəvləd, arhul uralan kəndrv.

Lenək şiltəd us xələxlənъ, tolhanъ əmtəxnər ergsn bolz medgdv, holin usna xurdn dolğand cucrsn nydən anıldz — byrlədər yrglsn bolz medgdv. Əvgənə bytn şimldlhən, olsna şuxtnllhn boln dolğadin ajsta şavdlhn Lenəkig saatulv;

zalxunъ kyrəd palubd orx durnъ kyrv, zygər gentkn neg jumн enyg dəəvlyləd orkv, tyynlə en nuhrad kiisv.

Nydən ormalhad sekçkəd end — tendən xələv en. Xazgud, şatqxa şovləgin ard vijər paroman erg tal eərtxn, kiissn Lepъkd inəldcxəv.

— Jahva, untz oçjç? Xatml, çinən ugaç. En xozlg dotr orad suu, çamag vi stanicd kyrgçksv. Çi, əvgn, bas suuz av.

Xazgig əvrətə gidgər jərəhəd, sergsn — əətəhər davşad əvgn xozld suuv, Lepъk bas tiiglən hərədəd suuv. Xozlgt suuz avad xar toosta xaalhar harad jovcxav. Xaalhin burzəsn xar toosnd əvgn keşəd xanъbahad harv.

Xazg neg duu ekləd avb. Xazgin dunъ jir akad bolz medgdnə — dundahurn tasrad, təkslhən işkrlhər çilnə.

Duuhan en xazg, utcn met, mohleg bagas ekləd, tyygən nərxn hazr xaruxla taslsn bolz medgdnə.

Xozlgin tegəs zaagad — zigəd jovcxana, xaalhin toosn burz-nuad jovna; əvgn tolhahan sazad zogsl uga xanъbahad jovna, a Lepъk, stanicd kyrəd, terz bolhnd odad genərtə duuhar huulъ huxin tuskan dotran sanz jovna: burxn, şytən mini, xarsıç, xalçlıç... — gik. Dəkəd saak kevtən stanicin kəvyd zog keldcxəx, baavhanırń Ərəsən tuskar dala jums surldad salv-lcxax. En cagla əvgig xələxd jir mu — ter mel xanъbahad, əkəhəd bəğdihəd odna, tegəd vijdən çign jir mu bolna. Hazr deer uga kesg jum əmtind kelz egxlərn, bytsn — əkrmdsn bolad, duuhan genərtə ajsar keləd irnə. Ərəsəd əmtin şud uillıncd yıldəd, tyyndən kəlvirdəd kevtcxənə tednig xuraz ax-ulz dardg uls uga, əmtin ik əln — tyry bolad uxanъ tarzana — ginə en.

Tiim jum əvgn təryc yzcn viş, zug əmtin nevçk elədər jum əgtxə gigədl kelnə en. Uynd əmtinə əglhig albdaran kexv? Tend — gertən bolxla pudins ərəl arslı kyrgəd xuldz bolxmn, a end bolxla xuldz avdg kyn uga. Dəkəd, en əmtinə əgsn kusg ədmgydig, zərmə jir şimtə bolv çign, keer te-egt xajx kergətə bolna.

— Oda jovz cuglulx ulsvt? — giz xazg, eem deegyrn xajz, ardan kelyv.

— Oda jaaxm bilə, xəəmtp, — giz Arxip əvgən sanalnd kelv.

— Əvgən əndəhəd boslç, bi xama vəədgən çamd zaaz əgsv, manad irz xoncxatn.

Əvgən əndəhəd bosxar sedçkəd, vəərərn xozlgın am cokad kiisə ədçkad, bytng duuhar tyñkşv.

— Jahlav, kekşrəd vəəzlç — giz xazg xarmnz sananız zo-vsn əngtəhər kelv. Nə bəg, gem uga kemr xonx hazr kergətə bolxla, Andrej Čornij xama vəədv gigəd əmtnəs surxlatn zaaz əgcxəx. Oda viisxatn. Mend jovcxatn.

Əvgən açtahan bag modnlə xarhcxav. Ter moddin acsin caad-bijd gerin oras, xaşa — xaalhs cuhar yzgdcxəv, barun talahur, zyn bijər bas çign sadmud tengr tal ərggdsn vəədl-təhər yzgdcxəv. Ter moddin kək xamtxasd bor toosar vyrkgzd, hoo ut biçrmydirı dursdnı xalund şuurad arzaldz odcxaz.

Ednig jovz jovcxaxlanı mel tus əmn bijdnı modar gyırz kesn xojt xaşan xoorndahur neg iütxn iülxn vəənə, edn tyygər, jovhar jovz dassın ulsin ərgn alxmzta jovdlar jovcxav.

— Ne Lenək, bidn xojurn xamdan jovij, alb nezədər salu jovcxaj? — giz əvgən surçkad, xərydinı kyləl uga, evrəppə kelsndən iigz nemv: xamdan jovxla sən bolx biləl, çamd vəhar ogcxəx. Ci surz çadxşlç.

— Ne dala jum avad jaaxv? lihl uga cugtnı barz idz çadş ugalmış... — giz Lenək atxr əngtəhər, bijəp ergylz xələ-zəhəd kelv.

— Jaaxv, xamaran kexvi? Hə kynlç-jir! Kemr avx kyn xarhad, xuldz avxla jahnaç? Ju kelzəsnçpı env? Məng əgəx. A məngər ik kerg kycəz bolxmn, məngtə bolxla ci yüks ugalmış namag yksn cagıt.

Tigəd kesg yg kelzl-kelzl vəəhəd dəkəd xəry tatad əvgən açan enkrləd harararn tolhahını ilv.

— Zahsna kədilmşlə kedy məng olsim mednç?

— Kedy bilə? — giz Lenək, degəd ikər es sonymıssn dyr-stəhər, surv.

— Arvn negn dundur! Medzənç?!

Zygər Lenəkd əvgənə ter məngnı ik əvrəmzə bolz med-gdsn uga.

— Ja хәәмпү, ңи биңкылң, биңкың! гиз өвгн саналды.—
Не салу-салу ювзанувдн?

— Ее салу...

— Не, ңонз тал кырәд ир, неј?

— Не.

Өвгн зын вијгшән харсн биңкн уулынкар харв, Ленк ходан, кааран юв. Нег сөөкн ишкн уралан ювчкад Ленк, „кишг бүйнен шүвактн, дөңнән“— гисн Архипин нарзңнен, сәрк-лән дуу songsv. Өвгнә ен дунь негл көгпү орад уга ик орс дөмбрин чиңтүгінад алхарн илхлә hardg әәтә. Ленк өвгнә дуу songsad agds гиңкәд, уралан yks giv. Опь-динд, өвгнә ерлінә дун songsxларн, Ленкд му болад, tolhan-пү yspү bossn болад одна. Өвгнә ерлінд әмтн jum es өгхлә, Ленкәс му дырсн harad, евк еккән биркүләд уулхинъ күләнә.

Stanicin ахуг дыргын болад өвгнә egzңнен genәтә дун Ленкін چикнд songsgda вәенә. Төгөлнгөдк negl соо мет takçg, әә — җимән уга.

Ленк neg gyrmr шитмүр одад, tyynә caad вijd, temsnь unzad — шавшад urhsn җиһин modna syydrт suuv. Xazudnъ, tydyknd, balin xorxas ziigәd — ziigәd шууглдв...

Үүрә ювсн мишкән xазудан xайжкад, tyygәn derләд Ленк gedrgәn, вијинъ tus — deerk ohtrhug sadin xamtxasn zaagur xәләhәd nevç kevtzәhәd, tyyndәn, ювтн — erdsn ulst yzgdш ugahar șarlzn sahg dotr, шитмин irg daxad untz odv.

Asxn ydin seryn орад, stanicin әмтсиң шиуган eklz ювх, serзңнен salкta ахар yлzен cагt Lenk serәd вәен. Tiigәd serәd kevtxләп, tydyknd kyn uulын әә songsgdv. Ter uul-llhn bah — biңкәhәr балtnad — bärklәd вәенә. Tyynә әә ajslad geglзәd, dor orsn bolad چign одна, tyynән dәkn sa-amnad өөdlәd — баhtnad, Lenkд bij talnъ өөрdsн bolad ювна. Lenk tyyg җиннәd kevtzәhәd, tolhahan өндәlhәd, șarlzn zaagur, hoozsn bolsn xaalh xәlәв...

Ter xaalhar neg dola-nәәm kyrsn boldg вәедлә, uulыn giz minçihәd ulasn ҹирәтә, taşr tyygәn hararn пuxsn, esklә majginnъ өмн bijdk бискн cahan kençrәr arçsn, cevr xovtcta biңкн kkykn, adhm ugahar kөndrәd uulbz ювна.



Alıçuran ge... ge... çkyv. Aav bazras avç ırlo.

En kyykn nam albdaran çign jovz jovxan medl uga yr-väd, toos kélern byrgyléd jovna. Xojr nydný ik tögrog bolç-kad, meltklzsn xar, oda deerän uulbsn atxr boln ciiktë; biçkn nimkn erk şar çikný bavhr şarnx — xar ysn zaagur bultg-bultg giz yzgdnä. En bavhr ysný çikn deegyrgný eemdný kyrnä, manna deerpný unna, xalxiný daxz kiisnä.

En kyykn, uulbz jovx bolv çign, Lenýkd jir əkär inädtä bolz medgdv. Negl budgta kyykn bolx väädlitë!

— Jungad uulbz jovnaç? — giz Lenýk, odak kyykig tusl-cad cacurad irlhnlnp, surn endäv.

Odak kyykn çoçn tusad sogsn, uulbdgan uurv, bolv şuk-şa vääenä. Nevçkn zuur zogsad Lenýkig hääzx xäləzəhəd, däkäd uulbx väädl harhv. Urlný tatgdad, ciræný arnihəd, ce-ezpn ýövklzäd en däkäd uulbz avad harad jovb.

Lenýkin dotr vijný gentkn akçsn uutrsn bolad, yrkný ujjad kyyknä ardas daxad harv en.

— Kyykn viçä uulb, iim ik kyykn uulbdv içkevt — giz keläd Lenýk kyyknl zergldäd irv. Kycäd zergldçkäd ciræ-hiný əkəz xäləhəd: — oj uuldbvi, jungad uulbaç? — giz surv.

— Ee! jungad bolx bilə... çamid... — gigäd kyykn cirldy-läd kelzəhəd, şud xaalhin şora deer sun-tusad, hararn ciræ-hən xalxlad väägəd uulb.

— Ju! — giz Lenýk udanar tatad uurlad kelçkäd: — Baavha! Mel jasn baavha! — giv.

En kelsný kyyknd tüs bolsn uga. Lenýk, en uulzax kyyknä, ciræhən xalxlzasn harin biçkn xurhd zaagur nylymsn hoozz vääxig yzçkäd, zyrkný ývdsn bolad, ujjad bas uulbx durný kyrv. En kyykn tal əkəhəd arhulxnar haran ərgəd kyyknä ysnđ kyrgäd ilxər sedçkäd, gentkn çœcsn met xäry haran avad zogsv. Kyykn, yg kelluga, saak kevtən uulba vääne.

— Kyykn, songslçn! Jahvç? Çamag çokçkyu? Ne gem uga! Alb taldan neg jumn bolvu? Albkov kelçklçn? — giz, nevçk takçg vääzəhəd, yynd dən bolx kergtë giz sanad kelv.

Kyykn ciræhən haran avl uga, tolhahan aksrulad zaalbad, aş-syylñp uulbn vääz udanar tatad kelv:

— Alçuran... ge... ge... eçkyv! Aaav bazras avç irlə... səəxən... cənkr bilə, tolhahan boolav... oda ge... geeçkyv... giçkəd ulmar kyçtəhər çışkəd o-o-o! giz uuləv en.

Lenək kyyknəd dən bolz çadş ugahan medəd, başrdsn əngtəhər dotran kesg-kesg uxa sanad, çeezny bytsn bolad, oratz — xarñutrz jovsn ohtrhu xələv. Ter kyyknəd jir ikər sananı zovz, xarmnv.

— Ne oda uuləbad vəədvi! Oldx... çign... biz — giz arhul şimldəd giltə kelv. Bijinnə ygən ter kyykn es songscinə medçkəd Lenək nevçk zaagrad, alçuran geesndən ik zasglə xarhxl en oda — giz dotran sanv. En kyyknə eckpə əvrətə ik xar saxlta ik xazg, kyykən vəəgyləd xokzax bolsn bolad, kyyknə nus — nyülmən hoozulad ter xazgin kəld kəlvərzək bolsn bolad Lenəkin setkld sangdv.

Lenək kyyknəs zaagrad odak untsn orm talan harad neg cəək işkəd jovz jovad, doran ergəd odak kyyk xələhəd zog-sad, neg sən taalımta jum sanxar sedv.

— Kyyknə, en xaalhasn iiglən harxṇçı! Eski nam uulədgan uurxṇçı! Ger talan xər, jun bolsinə cugtnə kel. Ligəd geedrz odv gi oda jaaxv-gi, Tyynəs davu jun vəəx bilə?

Lenək iigəd arhul, evləd kelzəhəd, ter kyyknə əndləzəd hazras bosxla bajrlad odv.

— Ne oda enlm! Jigəd kezənə jovx kergtə vəəsmən bol-nus. Eski bə çamag daxad jovad gertçnə kyrgəd, jun bolsinə cugtnə çamag xarsad kelsv. Biçə əə, jun bolx bilə? — giz Lenək bajssn əngtəhər kelçkəd, end — tendən xələhəd, karaglsn əngtəhər eemərn ergv.

— Kyrglhın vəəg... giz kyyknə ponçxr urlarn keləd, şukşn vəəz vyuşmydinnə şora sazz unhav.

— Kyrg gikləçnə kyrgsv? — giz mel beln vəədlətəhər Lenək kelçkəd, mu kartuzan darad bulxulv.

Lenək kələn alcalhz işkəd, kyyknə əmn vijd jaldahad zogsçsn vəənə. Ymssn salvrxa xovcnpə negl əvrətə zərgətə kyyñə əng harharhad vəənə. Zovər kyçtə kyyñə əngtəhər modarn hazr xatxad, hazr şiltəd xələv. Xarñhu xojs ik nydnə melməhəd gilvkəd, şudrmg zərgətə əng harv.

Kyykn nydnənny bulngar Len'kig xələhəd, nylymsən iləd çirəhən laşçkad, neg ekrn sanaldçkad, iigz kelv:

— Bəg, namag viçə dax... Mana eez huulb huugçd durta viş. Enyən kelçkəd kyykn caaran ergəd, ergəd xojr — hurv gals — gals giz xələçkəd, harad jovb.

Len'k uudbvrta əngtəhər yldv. Tigzəhəd odak vəədlən medmz ugahar xvvryləd, saak kevtən bəgdihəd, anan saak mişkən eem deerən xajz avad uuləncin duhrgt kyykn yzgddən uurm cacu, ardasny:

— Mend jov! — giz xəəkrv.

Ter xəəkrlnlə kyykn doran ergəd Len'kig xələçkəd, caaran jovz odv.

Asxni ora bolz jovna. Ahar əvtəhər cuncxad, hal cəkləd, xır orn gisn vəədl harad vəənpə. Narn ulahad suuz jovna.

Sadin modna orahas cecgəs cəəz yzgdv. Asxni byrkəs boln biçrmydinn syydrmydəs en əndr modd etkrz xarlad, ulmar əndr, ulmar nikət bolz medgdənə. Ohtrhuhin əngpə bas xarnhurad, dorgşan hazrt unz jovx vəədl harhv. Zəvər tydyknd əmtən yg kelçənə, taldan hazrit, tyynəs çign xold, əmtən duuldzana. En xamg, çənə es bolvçpə, etkn şuugan bas cuncxsn — bytnq bolz medgdənə.

Len'kd ulmar uudbvrta, nam neg jumnas əəməsn vəədi harv. Əvgən talan odx durnp kyrv, tegəd təgəlndən xələçkəd, yks gigəd uralan uuləncar harad jovbl en. Erlh erx durnp kyrçəxş. Zyrknp mel daru-darunp coksn bolad, çinənə aldrad jovxdan zalkurad jovna. Odak biçkn kyykn setkləsnp harl uga sanandnp orad jovna, tyyg jahna gilt? Ter vajn kyynə kyykn bolxla tyyg cokx, — vajaçud cuhar dokşn. Kemr ugatə kyynə kyykn bolxla, cokl uga çign vəəx. Ugatə uls kyykdən durta, jungad giklə ugatə uls kyykdən əskəd kedimş kelgylx sanata. Oln zysn uxan ivr-ivr gigəd tolhadnp orad — harad, ulm — ulmar çinəhinə aldruladə, saldalhad jovna,

Asxni byrkəg syyxrl ulmar ulmar niktrsn — etkrsn bolad vəənpə. Əmnəsnp zərlcəd kesg xazgud — zalus kyykd uls, urdlp Ərsəhəs ircxəsn kesg huulb huuçnr yzcxəsndən, damad — dasçxaçksndan, Len'kd onýgan egl uga, əəgyrnp harl-

dad jovçhana. Lenk çign tednə maxta — tarhn cokcsar nydən xalbıtrulad davulad, yks-yks işkəd çonz xələhəd harv. Çonzin kirs sadmud deegyr yzgdz gilkv.

Əmnəsnə kesg malmud cuvladad aasxnpə Lenkəd yzgdv. Tavn çarlagta çenkr şırər şirdətə, təgəlyləd tərsn sadin mod-dudin zərmnə kirsəsnə əndr bolz urhsn maştg ərgn çonzd Lenk əerdəd irz jovna. Şar altna əng harad suuz — bultz jovx narna gerld en giliz vəənə.

Cozin kyrən xazud vəədihəd, mişktən dargdsn vəədl harad, hararn nydndən kersg vərz end — tendən gerdəz xələhəd, əvgən jovxnpə yzgdv. Əvgənə ard vijdnə, kynəd kələn zəəz — təvsn bolad, stanicin neg kyn, maxlahan maqnahən bulkulz ymssn, hartin modta jovz jovna.

— Jahvç, mişkçnpə xoosn boldmb? — giz əvgən, aç talan əerdəd, çonzin kyrə tyşəd zogsv. — Mini cuglulsm en! — gigəd mişktə juman xərgyləd eem deerəsn buulhad hazrt orkv. — Oj, end jir səənər ogcxənə! Aj jir sən! Ne ci jungad xoosn irvc?

— Toİham əvdəd vəənə. — giz, əvgənə xazud nuhds giz sun jovz, arhulxnar Lenk kelv.

— Jahna? Aj kyn mel muurad cucrad vəəvl ençpə. Odak xazgin nernə ken bilə? Tyynd oç xonxmn.

— Andrej Çornji.

— Tiigəd əmtnəs surxugov: aj odak Andrej Çornji albd vəədg bilə? — gigəd. Xələ digtə en neg kyn aasna. Ee... En uls jir sən. Taşr mel cuhar cahan hujr idcxənə. Mend vəənt zalu!

Xazg əerdəz irəd zogsad, es adhsn duuhar —

— Tadn çign mendvt! — giz xəryd əgv.

Tigçkəd xazg xojs ik nydən gillzyləd, gizgən maazad, kələn albcäl had zogsv.

Lenk şiltəd xazgig xələv, əvgən çign mu nydən çapg — çapg gilgylz çirməd xələv. Xazg odak kevtən takçg vəəzəhəd, kelən ərəldylz harhad, tyypənnəpə yzyrər saxlan şyyrylv. Kelərn saxlan tatad amndan avad nevçk zazlzahad, kelərn tylkəd harhçkv, tigçkəd aş syyldnə, takçg vəəlhig evdəd, zalxunpə kyrçəx vəədləhər iigz kelv:

— Ne jovcxaj, tadnig irtxə gilə.

— Jaaxmb?— giz əvgn çoçsn dyrstəhər surv.

— Kergtə, ircxəx kergtə gilə— giz xazg dəkn neg kelv.

Xazg tiigz kelçkəd caaran ergəd nurhan əgəd, zaagrad harad jovz jovad, ardan xələhəd, tednig es kəndrzəxinə medəkəd, dəkn davtdad:

— Jahzaxmt oda! — giz xəəkrv.

En xəəkrıl songsçkad əvk aç xojr yks giz bosldad xazgin ardas daxcav.

Əvgənə urlən çiçrsn, tolhanı dagzənsn bolad jovna, yrgsn vəədləhər end-tendən xələhəd səərdən neg jum şurhulsn vəədl harhad jovxlanı, saaklad Tamanıd harhsn jovdillarn ədl neg jum keçkz kevtəl en, tiikd neg kyynə gerin haza-has kiilg xulxalz avad tyyntəhən vəərgədəd buda tatla en — giz Lenək dotran sanad, əvgig təvl uga gerdəd şinzləd jovna. Tiikd əmtn inəldz — inəldz, uurlz uurlz, nam cokad, aş syıldın stanicəs səəhər kəəz jovulla. Tiikdən Xar tengsin amın deer-elsn deer xonla. Tengs sənnə turşart şuugad vəələ. Tengsin doləgan evkldəd erətrəd harç irəd xəry orxla elsn şərgəd vəələ. Əvgən, vijən xulxaç gigəd, tavz xəərn boln — giz burx-nas erəd mərgəd, zalıurad tynkəd, səənə duusn untsn uga vilə.

— Lenək...

Bəərərn tylkəd orkxla Lenək agds gigəd əvgig xələv. Əvgənə cirənə utulngdz — unzsn bolad, borlad mel ciçrəd jovna.

Xazg hanzar təmk tataad, modarn şarlzna tolha cokad, ednd nam onygan es əgçəx vəədləhər, əmn vijdın neg cəəkn işkmd jovad jovna.

— Mə ynyg... av..., caaran şarlz zaagt, xəənə olz bolx hazrt xajç — gigəd əvgən ərə sonsxad şimldz keləd, aş talan şaxlds gigəd jovn-jovz neg mondalhta kençr evg.

Lenək çöçn tusad, cug cokcəp küt ursad, yrgəd, zaagrad, xaşan eər urhsn bag şarlznur mondalhta kençrig şivəd orkv.

Şivəksn mondalhta kençrin boodhanı aldrad, Lenəkin nyndnd arvahad odv. Ter, odak uulbz jovsn kyyknə kelzəsn

alçurin zystə tiim alçur. Ter alçurin ezn kyyknə çirə mel ter kevtən Lenəkd yzgdsn bolv. Əvgən xazh xojr yzgdl uga, ter kyykn Lenəkin nydnd yzgdsn bolad jovna. Ter kyyknə uulbllhna dun mel ter kevtən Lenəkin çıknd donhdsn bolad uulbsn nylymsn şəmپ şora deer dussn bolad jovna.

Minъ en uxatahan, Lenək əvgənə ardas jovad, əvgənə orsn hazrar orz. irz jovna. Əvgənə mişktə ədmgin tasrxasig xərgy-ləd ustul deer asxad, əmtən şuugldz vəəcxəsig Lenək xərnə budn hatcas xələzəx dyngə bytnər varn — barnər yznə. Edn ju kezəxpən Lenəkd amırç medgdz vəəxş medxər çign sedzəxn uga. Əndr-əndr maxlasta tolhas əkəldəd əvgənə mişkəs harsn ədmgin tasrxas xələldənə. Ter tolhas varn-barn gildəd mirxildsn uurta bolz medgcənə. Tedn uurlad əvgnd kesg əəmşgtə ygmyd kelnə. Tiigzəhəd əvgig xojr xazg tevrəd avb. Tednə hart ergəd nyyxələd əvgən gentkn kesg yg keləd burad narznnv.

— Xəəmrmyd minъ, əngər namag zovazanat, vırxn en, bi mel gem ugav! — gigəd əvgən engsəd kelv.

Lenək vəəgəd uulbad, hazr deer sun tusv.

Tiiklənъ kesguls kyrç irv. Lenəkig ərgəd əndəlhəd, hazr — stul deer suulhad, ujn cokcınx xalxlzasn mu salvrxa xuvçinъ sekəd negzv.

— Danilovna — andn baavha, xudl kelzənə ter! — gigəd cənnən duuharn, Lenəkin çıknd xadlculad neg kyn kelv.

— Edntn end-tend dyrçksn bolvzga? — giz dəkn neg kyn çanhar kelv.

En ulsin xəəkrlihətə dun, Lenəkin tolhaharn pəcənən bolz medgdəd vəənə. Uxa aldçksndan əmn vıjdnpə neg ik gyn xar nykn yzgdsn bolad, tyynəs Lenək jir ikər əəv.

Lenək nydən xələhəd uxanpə orxla, əvk eckinnə əvdg deer derlək kevtsən medv. Umglədsn atxə əvgənə çirə, deerəsnə əkəz xələzəz. Əvgənə çopg-çopg gisn xojr mu nydnəs ətkn xar nylymsn dusad asxrad, Lenəkin kzynd tusad irvlzyləd vəənə.

— Sergvç ugaj, xəəmپ?! Ne endəs jovz ərlxmn. Jovij. Kişvanr sultxə təvb!

Lenk əndəhəd bosv. Tolhanı negl kynd jumar dyyrgçksn met kyndrad, tasrad unn gisn bolad vəənə. Tegəd Lenk tolhahan xojr hararn xojr talgşan xołkad zaalbz yzv.

Tolhaçny, kukn, əvdəd vəəny? En an met andud ci man xofrag ze giz zovavl. Neg kinzal geedrz, neg kkykn alıçuran geeçkz. Tyygən edn madn tal orulz, madnig vərz jovcəxaz. A dərk bürxm mini, jungad iigdm jir?

Əvgnə kelsn ygin əə, Lenkin cirəg negl maazsn bolz medgdnə. Tegəd cokc dotrny oçn şatz padrsn bolad, vijinъ zovahad, əvgnəs tydyknd salhz suulhv. Tydyknd zaagrad suuçkad end-tendən xeləv...

Stanicəs harlhna yydnd, nikt sadin ətkn syydrt suusxasn vəəz. Sə bolad sar harçkz. Sarin ysn-cahan gerl tusad ednə vəəx hazrig ədrəkd orxny kecy ezygo vəədl harhçkz. Çikixolas, tengrlə niilz-negdsn bolz medgdsn teegəs, kəşnhy xar yyln eədləd, sar xalxlad, ətkn syydrərn hazr bytəv. Yylnə syydr hazr elkdz tussn bolçkad, arhul zivəd məlksn bolz jovad, gentkn hazrin şuurxahar orsn dyrstəhər uga bolad odv. Stanicəs çanlı-çanhar kyn yg kelsnə songsgdna, end-tendnə, altn-gerltə oddla cirmləsn vəədl harhad, uln-uln gisn halmud yzdçxənə.

— Jovjıl, xəəməp! jovx kergtə, — giz əvgn kelv.

— Nevç suuzəxmn!... giz Lenk arhul kelv.

En kədə Lenkəd taasgdz. Ədrərny, en hazrar jovz jovxdan, en kədən zax boln ohtrhu xojrın niildögçig durlz sonımsz xələz jovla. Tend əvrətə ik balhsd, yzgdəd uga cahan sanata sən, jumig surlhın ugahar evrən əgdg uls vəəsn bolz Lenkəd sangdzala. Oda en kədəg xələhə-xələhə vəətlnə ulmar ərgdsn bolad nyndndn yrgdzəhəd, Lenkəd jirin meddg tanlı odak saak stanic bolz harv. Iim bolxla Lenkəd saak kevtən mi bolad, „a çavas ençpə en vəəsimə jir“ — gisn toolvr dotrny orz hundl sanulv.

Tiigz çeezlərn kyyndəd Lenk, odak nikt yyln məlksn bolz harç irsn hazrin zirti tal gilihəd xələhəd suuv. Ter nikt xar yyln, odak Lenkin yzxny giz sanzasn balhsna kesg turvasas harçax utan bolz medgdv...

Enynə takçgar sanzası toolvrig əvgən gentkn xanıbahad evdəd orkv.

Ahar amarn xavlız suusn əvgənə uulıllıhna nyılməndən uhagdsı çirəhinə Lenk gerdəd şiltəd xələv.

Sarin gerld əvgənə salvası maxlahasnı, nydnənnı ik surmsgasnı bolı saxlasnı syydrmyd harad, əvgənə çirədnı tusad akad eñg harhz. En çirədnı nydnı amın beernikə əngtəhər kendrnə. Əvgənə iim bəədlı Lenk dəkəd, jamaran gixv, neg əəmşətə-yrgmətə setkl orulad, nevç zaaglı suulıv.

— Ne oda iigəd suuxımb,— giz əvgən dongta əngtəhər maazhlzad xamır doran keləd, xyyxlzəd səərən ilz vərz yzzənə.

Lenk buru handz ergçəkəd, saak kevtən hazrin zirtin xələv.

— Lenk! xələlçkn! — giz əvgən bajsıhu duuhar, kəşəd xanıban vəəz, keləd, açdan neg ut gılvısn cahan jum eçjovna.— Cahan məngn, cahan məngnlımn en! təvn arslı kyrxımn! — giv.

Nydnı, amın, url, harnı cuhar xovdg əngtəhər dagznnad, çiçrəd, çirən puyvhəd kendrsn bolad bəənə.

Lenk agds giz çoçad, əvgənə harinı usxsn əngtəhər tylkəd orkv.

— Dyrçk darunu!.. aj, aav, jahzasınpı env, dyrçk! — giz erz surz arhul kelçəkəd, Lenk end-tendən xələv.

— Jun oda hərgləd əəhəd bəənəc, xəəmtpı? Neg kyunə terzər xələxnpı, en əlgətə bəəz... bi şyyrç avad, xorma doran darçkuv... tyynəsn dəkəd bag şarlızn dotr dyrçkləv. Stanicəs harad jovxlarn maxlahan unhası bolad əkəhəd ynygən şyyrç avvıv... Hərgydl edn! Neg alçur çign avlav, en bəənə!

Əvgən mu salvrxa xovcn zaagasn neg alçur avad Lenkinçin cirəd sərvkylv.

Lenkinçin emm xarsıg bolad, budn bəəsn bolad, nydnənnı iim zurg yzgdv: əmtnə nydnəs bultsn yrgsn bolad, ik gidgər adhad, əvgətəhən xojurn stanicin uulıncar jovz jovcxasn bolna. Kəpə durtańı irəd ednig durndan mu keləd, cokad

gyvdxlə, tednə zəb boln gisn bolna. Cug təgəlndk jumsud — xaşa xaalhs, germyd, urha modn akad budnd əvkldəd kəndrsn bolldad vəəcxnə. En xatu zovingta xaalh jir ut — çilxş. Əvklz kəndrləzəx vəədlə germyd zərmdən miň yynd eərdz irəd ednig darad alx vəədl yzylnə, zərmdən ednər zog kehəd inəhəd xolzsı bolad çign odna. En stanicəs kədəd harx yydn nynd yzgdxş. Tıgzəhəd gentkn neg gerin terzəs: „xulxaçnr! xulxaçnr! andn xulxaçnr!“ — gisn çanq xəəkrln həknd xadlcsı bolad odv. Lenək es medgçər xazu-dan vəəsn gerin terz xələxlep, tyyndn, odak ədrəhə yzs-nzasgasn xarsxar sedzəsn, uulbz jovsn biçkn kyykn yzgdsn bolna. Ter kyykn Lenəkig yzəd kelən harhna, xurc xojr ik nydnı uurta dyrtəhər gilvkəd, negl zyn metər Lenəkig şaasn bolad vəənə.

En zurg kəvynə setkl-uxand şırşəd orz odçkad, vijippə tusk uurta inəd kyrgçkəd, akçmin dund uga bolad odv. Ter uurta inədig kəvyn evgn tal zərylz tyynd yzylv.

Övgn saak kevtən bura vəənə. Tasrxan uga xapъalhn ter yginı̄ taslna. Xapъadndan kəşxlərn haran zanhad, tolhahan aksrad, çirənnı̄ ik xırpъasnas harsn ik-ik dusal kəlsən arçna.

Salvrsn şavşsn bolsı̄ kynd kək yyln sarig xalxlad orkv. Lenəkd əvnə çirə yzgddgən uurç odv. En suusn əvgnlə zerglyləd uulbzax kyyk təvçkəd, setkldən ter kyyknə vəəsn vəədlinī sanad, dotran uxa gyylgəd en xořrig caculz meerlv. Çinən uga — saldasn, jasn şərgz — şagşsn, salvrxa xovcta xovdg əvgn, tyynə ursgar uulbz vəəx kyyknə eər zerglz vəənə. Kyykn uulbzasn vijpə Lenəkd səəxn bodrxg bolz medgdnə. Övgn kerg uga xorta andn tuulbd vəədg erlg bolz toolgdna. Jungad iigz boldmb? Ter nyykn yynd harlcın bişlm?

— Neg zun arslı̄ xorşulxny! Ter cagt vi ykx biləv tag-çkar... — giz əvgn gengr-gengr giz kelə vəənə.

— Ne! du viçə hariç! Yk! Ykxñç! Ykxşlmç! Xərplı̄ xulxa kehəd jovnaçl — gigəd Lenək şatsı̄ bolad irv. — Kişva kəkşn xulxaç! — gigəd Lenək gentkn bosz irəd — u-ul gigəd biçkn nudrman, gev-gentkn takçg bolz odsı̄ əvgnə xamrt avç

odad çiçrylkəd, dəkəd duhds gigəd hazrt suuv. Bolv ygən kələ vəənə:— Biçkn kyykdəs jum xulxalz avdg həəhə elmrı! Kəkşn vəətlən! Ükxlərn səənə ornd tərxn ugaç! Burxn çamd təvz əgxn uga!— bolv en.

Kədə gentkn əvklsn bolad, tyynd cənkrtsn gerl tusad ərgzylsn bolhad orkv. Kədəg bytəzəsn xarnhu çoçsn bolad akçmin zuur uga bolad odv. Gentkn taş-piş gisn ohtruhin dun harad, nırznnəd kədəhər gyyhəd, taşr minə odaxn dee-gyrnə salvrxa etkn xar yyln nisəd sar bytəz jovsn tengrtə-hinə dogdulad orkv.

Jir xarnhu bolz odv. Çiki xold əə — dun ugahar hal cəklckəd darunə arhulxnar dəkəd ohtrhu du harv. Üynə daru əə — çimən uga bolz odv.

Lenk zalsurad gekv. Əvgn, nurharn tyş vəəsn modnlarn xamdan negdz odsn vəədləhər, kəndlrl uga tagçg suuna.

— Aav! Stanic tal jovxmn! — giz dəkəd ohtrhu du harxas xorad, əəsn zovnysn duuhar kelv.

Ohtrhu bas agds gigəd odv, padrsn hal cəkllihtəhər ohtrhu du harv. Kesk xala xərgəd hazrt unsn bolad odv.

— Aav! — bolad Lenk xəəkrv.

Lenkin xəəkrln ohtruhin ik duunla sərglcz xarhsn bolad, biçkn xamxrxa xonxın əə bolz songsgdv.

— Ci jahzanaç, əəzənc? giz adruta duuhar əvgn, vijnə ormasn şivs giz kəndlrluga, kelv.

Xurin ik-ik dusalmud pad-pad gigəd hazrt unv. Zəvər xold xurin əə şiiqəd-şuugad jovna. Üynd, aç əvk xojran eər şidr unsn xurin dusalmud hazrla xarhz cokldn doran yksn bolz medgdnə.

Ohtruhin dun əerdəd jovna, tengrit hal padrlhn şuludad jovna.

— Bi stanicd odş ugav! Kəkşn noxa bolsn, xulxaç andn namag xur ivtrəg, ohtrhu cokgl — bolz Arxip, kinə davhən əngəhər kelv.— Jovxşiv. Ci hançxarn od... stanic ter vəənə... Jov! Əərm viçə suuhad su yynd... Jov! ərl! ərl!

Əvgn bytnq duuharn xəəkrəd irv.

— Aav, təvz əg nand! — bolad Lenk səgdz jovna.

— Jovxşiv! Təvz əgş ugav. Çamag dolan zild alxñ deerən gişn teləv. Çininn tələ... mel çininn tələ əmd jovnav. Nənə nand jun kerğəv? Uyzənləm v... yuzənləm. Ci namag xulxaç ginəç. Kenə tələ xulxa kezənə bolhnaç? Mel hancxn çininn tələ, Mə eñ... av cugtnə, av-av. Cini zirhlin tələ xorçullav, av! Burxn cugtnə yzzədg bolx. Namag xulxa kesim burxn mednə. Ter namag-caazlx. Xulxaç kəkşə noxa bolsn namag burxn xəərləş uga, təvz əgş uga. Burxn nand jirdən cuxldçkla. A xəərxn dərk, burxn! Burxn, nand es çuxlldıç? es caazllıç? Biçkn kyykdin harar namag alvç! Burxn minb! Mel çik! ci ynçiç. Cini durnçn. A-a xəərxn dərk!

Əvgənə genərtə, müuləta dun Lənykin eknd xadlcad, çeezdən kıləs şatahad vəəv.

Ohtruhuin nirznnsn dun, uls-gils hal cəkllhn tengr hazr xojrig dogdlulad, cəkllhn tengr hazr xojrig dogdlulad, hazrt neg tyynd kerğə yg kelxər nekləd — cuvldad irsn bolad vəənə. Ohtruhuin dun tasrxan uga bolad irv. Tengr hal cəkllhn jargdad çiçrnənəd odna. Hazr, kədə çign dogdlna. Zərmdən hal cəkllhn zovər xoldk jum yzyldə gerltkəhəd orkna. Ter cagt hazr deerk xarnhu nırgətə şuuganas adhad, caaran zulsn bolna. Xur asxv. Tyynə ik-ik dusalmud hal cəkllhn bold met gilvkəd, çirmg-çirmg gizəsn stanicin halmudig xalxlna.

Lənyk əəhəd, daarad boln dəkəd əvgənə kelsn ygd dotr vijp dery — huru mu bolad takçg kəşz odv. Nam xurin usn tolhahasnə hoozad vəəvcign nydən çirmxdən əəhəd tyygərn geliz əmnən xələhəd, ohtruhuin nırgsn şuugan zaagt geedrsn əvgənə yg çinnəd songsad suuv.

Əvgən kəndlə uga suixn Lənykd medgdnə, bolv ter vijp əvgən uga bolad geedrəd jovz odx, vijp hancarıń yldəçkx bolsn bolz medgdnə. Vijp vijdən medmzən ugahar dəvə jovz əvgənnəp eər kyrç irv. Əvgənə salvrxa mu xovcn bijlərn şyrgıdəd xarhkla, neg ik əəmşg yzgdn gisn bolad, agds-agds gigəd odna.

Modna acmudas usn hoozad, tyynd cutxgdad ymildəd agdildəd akçıdad suucxasn ednig, tengrig jarad padrsn hal cəkllhn gerltkv.



Ednig tengrig jarad padrsn hal cəklhn gerltkv.

Өвгн ахарт гарарн заңhad, cucrsn muursn өngtəhər burad yg kelzənə...

Өвгнə çirən əng yzçkəd Lenk əəhəd xəəkrəd orkv. Hal cəkllhnə gerld əvgnə çirə yksn əngtə bolad odv. Ergzkəndrzəsn mu nydnə juuna çign əng uga bolsn bolv.

— Aavl Jovij... — giz əvgnə əvdgt tolhahərn nudrn Lenk kəlv.

Өvgn nuhds giz əkəhəd, nərxn ecsn hararın açan bij talan xyməd şaxz jovad, xavxd torsn çon metər, mu duuhar xəəkrəd orkv.

Ter mu duuhar xəəkrnsnd Lenk uxahan geexdən kyrç əəhəd, əvgnəs bijən xahculz avad bosad, nydən ormalhad şud xaaran — jaaran uga uralan gyyhəd harv. Cəs-cys gigəd hal cəkllhnd nydnə soxrad, kəvyn bydrəd kiisəd dəkn bosad, hal cəklxlə uga bolz odçkad dəkəd xəry bytəçkdə etkn xarnhug maltad orsa bolad, gyyhəd jovna.

Kiit urssn xurin usn hazrt unad kesg zysn əə harhad tarznnad bəənə. En xurin şuuganas nānъ, en ohtrhuhi hal cəkllhn boln dogdlsn du harlhnas nānъ jumn en kədəd uga bolz medgdnə...

Өryndnəy bolv. Stanicin biçkn kyykd kəvyd stanic ergnər naadz jovad, — „əckldyrk huulbhñç əvg yzyvdn ter tend neg sadın modna jozurt yksn kevtnə, kyn alçksn bəədlə, jungad giklə əərnpə neg xanzal kevtnə“ — gisn nirgsn zəng avç ircxəv.

En biçgdydin kelzəxnpə jun bolxm gildəd, medətə xazgudnə xələxər odcxav. Өvgn əmd bəəhə bəəz. Əmtən əərən kyrç irxlə, əvgn yg kell uga əndlzəd bosxar sedv, bolv bosz çadxş, kiisəd bəənpə. Өvgnə kelinə avçkz — yg kelz çadxş, tegəd en nyılməstə mu nydərn ter ırsn uls zaagt əəvyrdəd jum xəəsn bəədl harhv, zygər xəəsən yzsni uga.

Asxn şidr əvgn əngrz odv. Stanicin ykərt enyg orşaz bolş uga gildcxəv, jungad giklə: negdvərt — kyyñə kyn, xojdvard xulxaç, hurvdvart — burxnas gemən erl uga yksn. Tegəd odak yksn hazrasnə tydyknd harhad darxaçkv. Өvgnə yksn ormd bałçq dotr alçur çign, xanzal çign bəəsinə olz avcxav.

Tyynə daru neg hurv-dərv xonçkla Lepk oldv.

Stanicəs xol viş vəədg neg salad, şazhas dala bolad ergəd xurldad vəəcxəxlə əmtn alı bolldad xələxər odcxav. Salan jorald, xurin usna balçığta candgt, elk—tylgyr haran deləd kəvyn ykz odsn kevtz.

Ekn avgtan en kəvyg, nyl uga biçkn kyykd gigəd ykərt orşaxar sedcxəçkəd, dəkəd alntrldad toolzəcxəhəd, evgnlə zergidyləd darcxaçkv. Deernə şavr bombalhçkad, neg-arzhr çolun kirs təvcxəv.

239694



Редактор Б. ДЖИМБИНОВ
Техн. ред. КИМ ДОН-ЧУН

*

Сдано в набор 16/IV 1937 г.
Подписано к печ. 7/VI 1937 г.
Детиздат 1322. Индекс ДН—6.
Формат 62×94¹/₁₆. 2 печ. л.
Уполномоч. Главлита Б-19114.
Тираж 5000 экз. Зак. тип. 299.

*

17-я фабрика нац. книги ОГИЗа
РСФСР треста «Полиграфкни-
га», Москва, Шлюзовая набе-
режная, д. № 10.

En dektr̄t iim endys orz:

Kalx	Mer	Endyħar Barlgħsnu	Çikllhu (Jahz umšaxu)
5	9 (deerəsn̄b)	ucn	usn
12	13 (deerəsn̄b)	xasg	xazg
12	2 (dorasn̄b)	barzəċta sn bedyn xaolsig xajċekad	berzəsn bedyn xar olsig xajċekad
14	15 (deerəsn̄b)	xaruxla	xarhxla

Упль 40 den.
Цена 40 коп.

M 1314

М. ГОРЬКИЙ
ДЕД АРХИП И ЛЕНЬКА

На калмыцком языке

Перевод Л. Инджисева